

JAN DOMINIK

**Uwagi o *Priobium carpini* Herbst
i *Xestobium rufovillosum* Deg. (Col. Anobidae),
dwóch mało znanych szkodnikach budowli**

Замечание о двух малоизвестных вредителях построек
Priobium carpini Herbst u *Xestobium rufovillosum* Deg. (Col. Anobidae)

Remarks on Two Little Known Injurers of Wooden Structures —
Priobium carpini Herbst and *Xestobium rufovillosum* Deg. (Col. Anobidae)

Wymienione w tytule chrząszcze są u nas mało znane i na ogół nie przywiązuje się do nich wagi jako do szkodników budowli drewnianych. Tymczasem w niektórych okolicach kraju szkody przez nie wyrządzane nie są niższe od szkód powodowanych przez kołatka domowego (*Anobium punctatum* Deg.) i kołatka upartego (*A. pertinax* L.), a niekiedy nawet je przewyższają.

Priobium carpini Herbst. Biologia *P. carpini* jest bardzo mało poznana. Jediną pracą traktującą o szkodach powodowanych przez tego chrząszcza jest praca Beckera (1). Obserwacje wymienionego autora dotyczą masowego pojawu *P. carpini* w latach powojennych w Berlinie. Streszczenie tej pracy podaje König (4). W wielu kluczach do określania chrząszczy znajduje się przy opisie tego gatunku wzmiankę, że jest on łowiony w budynkach lub że rozwija się w drewnie budynków. W wyniku własnych spostrzeżeń, wzmianki takie umieściłem m. in. w pracy o owadach niszczących drewno (2) i w kluczu do określania kołatek (3). Z licznym występowaniem *P. carpini* zetknąłem się poraz pierwszy w 1955 r. w czasie przeglądania drewna pochodzącego z rozbiórki budynków gospodarczych, stanowiących własność Zarządu Lasów Doświadczalnych SGGW w Rogowie. Na podstawie wielu późniejszych obserwacji jakie przeprowadziłem na terenie Wyżyny Łódzkiej, przy okazji badań nad spuszczalem, mogę powiedzieć, że omawiany owad należy w północno-wschodniej części woj. łódzkiego do najpospolitszych szkodników drewna budowli. W wymienionym terenie nie jest on mniej częsty niż kołatek uparty. Przykładem zniszczeń, jakich może dokonać *P. carpini*, może być pochodzący z początku XIX wieku drewniany dworek w Leszczynach (pow. Brzeziny). W dworku tym omawiany owad wystąpił bardzo licznie doprowadzając go (wraz ze spuszczalem) do całkowitej ruiny.

P. carpini jest również pospolity i w innych okolicach kraju. Wska-

zują na to liczne egzemplarze tego gatunku znajdujące się w zbiorach entomologicznych, stanowiących własność różnych instytucji, jak też będących w moim posiadaniu. Wymiary chodników larwalnych w drewnie oraz wymiary otworów wylotowych chrząszczy na powierzchni drewna są takie same jak u kołatka upartego. Z rozmieszczenia oraz zagęszczenia żerowisk obu tych gatunków w poszczególnych elementach budynku wynika jednak, że mają one różne wymagania co do temperatury, a przede wszystkim co do wilgotności drewna. Na zjawisko to zwrócił w swej pracy uwagę Becker (1). Jak wiadomo, kołatek uparty atakuje najchętniej wszelkie elementy drewniane położone w dolnych częściach budynku, nisko nad ziemią (legary, deski podłóg, drewniane konstrukcje w piwnicach itp.), a więc elementy o znacznej wilgotności. Natomiast *P. carpini* występuje liczniej w wyżej położonych częściach budynku (belki ścian, sufity, a według Beckera także i konstrukcje dachowe). Różna jest również pora pojawu tych chrząszczy w ciągu roku, jak też i pora lotu w ciągu dnia. Kołatek uparty roi się głównie w okresie od końca kwietnia do końca czerwca, a chrząszcze latają w dzień. *P. carpini* pojawia się w ciągu lipca i sierpnia, przy czym chrząszcze odbywają swój lot o zmroku, a tym samym są trudniejsze do zauważenia nawet przy liczniejszym pojawie. Tu też może tkwić przyczyna nie przywiązywania wagi do tego owada jako do szkodnika.

Zarówno *P. carpini* jak i kołatek uparty atakują bardzo chętnie drewno już częściowo zagrzybione. Ma to niewątpliwie związek ze zwiększoną wilgotnością takiego drewna.

Xestobium rufovillosum Deg. Owad ten występuje głównie w lesie, gdzie atakuje martwe drewno leżących, jak i stojących drzew liściastych. Również w lesie bywa znajdowany, ale rzadziej w martwym drewnie drzew iglastych.

Do tej pory nie stwierdzono u nas większych szkód powodowanych przez niego w drewnie budynków. Niewątpliwie zjawisko masowego atakowania przez tego owada budynków jest stosunkowo rzadkie, a obserwuje się je głównie w okolicach o wysokiej wilgotności powietrza, co jest związane z dużymi wymaganiami tego gatunku co do wilgotności drewna. Przykładem tego może być podhalańska wieś Dębno (okolice Nowego Targu). *X. rufovillosum* spowodował w tej wsi bardzo silne zniszczenia drewna w zabytkowym kościele z XV wieku (5). Obok omawianego chrząszcza wystąpiły tam, lecz w mniejszej liczbie, kołatek uparty, kołatek domowy, *P. carpini* Herbst i spuszczel. *X. rufovillosum* opanował licznie drewno zewnętrznych ścian jak i elementy drewniane znajdujące się wewnątrz kościoła. Zależność omawianego gatunku od wilgotności drewna uwidacznia się w nierównomiernym liczebnie rozmieszczeniu żerowisk w poszczególnych elementach konstrukcji kościoła, a zarazem wskazuje na okresowe zawilgacanie tych miejsc. Tak np. najliczniejsze zgrupowania żerowisk tego owada znajdują się w pobliżu narożników kościoła. Przyczyną tego zjawiska jest niewątpliwie okresowy wzrost wilgotności drewna w końcach belek w pobliżu czoła. Drewno chłonie parę wodną z powietrza znacznie łatwiej wzdłuż niż w poprzek włókien. Wewnątrz kościoła żerowiska są najliczniej skupione w miejscach trudnych do wietrzenia oraz w miejscach, gdzie wskutek nieszczelności dachu zaciekała woda deszczowa (belki podtrzymujące strop nad chórem, wewnętrzne strony belek w narożnikach kościoła itp.). Wreszcie przykładem

tej zależności jest przede wszystkim wystawiony na działanie opadów atmosferycznych płot otaczający kościół, w którym belki zostały niemal zupełnie zniszczone, prawie wyłącznie przez *X. rufovillosum*.

Podobny stan zniszczeń (dokonany głównie przez *X. rufovillosum*) stwierdzono również w 20 budynkach mieszkalnych i kilkunastu budynkach gospodarczych, jakie poddano zewnętrznym oględzinom w omawianej wsi. Wysoka, w porównaniu z Polską centralną wilgotność powietrza, jaka panuje na Podhalu, może być w Dębnie spotęgowana i przez to, że wieś usytuowana jest w widłach Dunajca i Białki, a jej środkiem przepływa strumyk. *X. rufovillosum* występuje również w budynkach w wielu innych wsiach na Podhalu. Do tej pory nie stwierdziłem natomiast żerowisk tego gatunku w drewnie budynków w Polsce centralnej, aczkolwiek w lesie żerowiska tego gatunku na martwym drewnie liściastym nie należą do rzadkości. Zarówno w Dębnie jak i w innych okolicach Podhala znajdowałem żerowiska *X. rufovillosum* tak w drewnie zupełnie zdrowym, jak i w drewnie nadmurszałym.

Z Zakładu Ochrony Lasu SGGW

LITERATURA

1. Becker G. — Ein kaum bekannter Käfer im Bauholz breitet sich aus. Holz-Zentralblatt, Stuttgart 1951, nr 153.
2. Dominik J. — Owady szkodniki techniczne drewna, Warszawa 1955.
3. Dominik J. — Klucze do oznaczania owadów Polski. Cz. XIX, z. 41, Anobiidae, Warszawa, 1955.
4. König E. — Tierische und pflanzliche Holzchädlinge. Stuttgart, 1957.
5. Nunberg M., Dominik J. — Sposoby zapobiegania szkodom i zwalczanie owadów niszczących drewno w zabytkowym kościele w Dębnie. Maszynopis.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 20 lutego 1960 r.

Краткое содержание

В результате проведенных наблюдений было определено, что *Priobium carpini* Herbst принадлежит к наиболее часто встречаемым вредителям деревянных построек в северо-восточной части Лодзского воеводства. Кроме того, это насекомое наблюдается также и в других районах страны, о чем свидетельствуют как наблюдения автора, так и многие экземпляры этого вида находящиеся в разных энтомологических коллекциях. *Xestobium rufovillosum* Deg. довольно часто наблюдается в деревянных постройках Подхалья (предгорье Татр — прим. пер.). Между другими это насекомое очень сильно повредило деревянный костёл построенный в XV веке, в основном из древесины лиственницы. Деятельность *X. rufovillosum* как вредителя построек ограничивается, прежде всего, местностью с высокой влажностью воздуха.

Summary

The outcome of conducted observations disclosed that *Priobium carpini* Herbst was the most frequently encountered injurer of wooden buildings in the north-eastern part of Łódź voievodship. The occurrence of the insect was also stated for other

regions of the country as evidenced both by observations and numerous specimens of the species included into entomological collections. Whereas for *Xestobium rufovillosum* Deg., it is found rather numerously in the wood of buildings on the territory of Podhale uplands. Among others the insect is responsible for a very great damage done to one of the wooden churches dating from the XV-th c. built mainly of larchwood. The activity of *X. rufovillosum* as injurer of buildings is confined in the first instance to localities with high atmospheric humidity.